

ความเป็นมาของปัญหา

วรรณคดีเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของมนุษย์ซึ่งเกิดขึ้นมาพร้อม ๆ กับที่มนุษย์รู้จักใช้ภาษาเป็นสื่อให้ผู้อื่นเข้าใจความรู้สึก ความคิด และความปรารถนาของตน ด้วยเหตุที่วรรณคดีมีความสัมพันธ์กับสังคมมนุษย์อย่างลึกซึ้ง เพราะสังคมมนุษย์เป็นแหล่งให้กำเนิดวรรณคดีและวรรณคดีเป็นสิ่งที่ทำหน้าที่สะท้อนภาพสังคม ผู้สร้างวรรณคดีในสังคมใดก็จะนำสภาพของสังคมนั้นมาบันทึกไว้ในวรรณคดี ดังที่บรรจง บรรเจิดศิลป์ (2517 : 97) ได้กล่าวว่า "การดูวรรณคดีจากสังคม และการดูสังคมจากวรรณคดีนั้นเป็นหลักการอันถูกต้องสำหรับการพิจารณาคุณค่าของศิลปะ"

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ อีกมากมาย ฉะนั้นเราจึงพบว่า ในวรรณคดีนั้นนอกจากจะมีเรื่องราวของมนุษย์แล้ว กวียังได้สรรสร้างเรื่องราวต่าง ๆ ให้มีตัวละครที่มีชื่อมนุษย์ได้มีบทบาทปรากฏร่วมในวรรณคดีด้วย เกี่ยวกับเรื่องนี้ วิภา กงกะนั้นนท์ (2522 : 54-103) ได้ให้ทรรศนะเพิ่มเติมว่า การที่กวีสร้างตัวละครที่มีชื่อมนุษย์ แต่กำหนดบทบาทและพฤติกรรมไว้ราวกับว่าเป็นมนุษย์ เช่น คิดได้ พูดได้ ร้องไห้ได้ รู้สึกได้ ฯลฯ เป็นต้น ก็เพื่อสร้างความตื่นเต้นให้แก่ผู้อ่าน และการศึกษาตัวละครก็เช่นเดียวกับการศึกษาสรรพสิ่งต่าง ๆ นั่นคือ เราจะต้องรู้ธรรมชาติของมัน หากตัวละครที่เราศึกษาเป็น คน เราจะต้องศึกษาตัวละครนั้น ๆ เช่นเดียวกับที่เราศึกษามนุษย์จริง ๆ หากตัวละครเป็นสิ่งอื่น เราก็ต้องศึกษาธรรมชาติ พฤติกรรม และบทบาทต่าง ๆ ที่ผู้เขียนกำหนดให้

สัตว์ก็เป็นสิ่งแวดล้อมชนิดหนึ่งที่มีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวพันควบคู่กับสังคมมนุษย์มาแต่โบราณกาล กล่าวคือ เป็นเวลาช้านานมาแล้วที่มนุษย์รู้จักจับสัตว์มาเลี้ยงไว้ใช้งาน เป็นเพื่อน เป็นอาหาร เป็นพาหนะ ฯลฯ ฉะนั้นเรื่องราวของสัตว์นานา

ชนิดจึงถูกมนุษย์นำมาบันทึกหรือนำมาสร้างเป็นตัวละครไว้ในวรรณกรรมหรือวรรณคดีเกือบทุกชาติทุกภาษา โดยเฉพาะในวรรณคดีไทย มักก็เป็นสัตว์ชนิดหนึ่งที่กวีนิพนธ์นำมาสร้างเป็นตัวละครให้มีบทบาทโดดเด่นเป็นพิเศษอยู่หลายเรื่อง เช่น

1. กล่าวถึงสกุลของม้า

สำสละหาญหัวฮึก ล้วนสะสีกสะสะทรง พงศลินธพาชี
 สีแดงดำขำเขี้ยว ลางกะเสียวหลายหลาก มากม้าผ่านม้าแซม
 แกมม้าขาวม้าพ่าย ร่ายเรียงเคียงแข่งคู่ ครบเจ็ดหมู่เจ็ดพงศ์
 (ลิลิตตะเลงพ่าย : 23)

2. กล่าวถึงม้าศึกอันมีบทบาทสำคัญในศึกสงครามควบคู่ไปกับช้างศึก

ส่วนม้าสามร้อยแ่ง	งามสัพ เครื่องนา
ทุกพวกพลหาญคนน	ควบไ้
แถลงถวายเมื่อแห่นับ	ทวารอยู่
พนมโนราชไ้	เบอกบร ฯ
ถึงผชนช้างม้าจู่	โจมพนน เฟืองเฮ
โนนครคฤบสง	เกลิ้นกล้า
เร้งรบเร้งหนนเขา	รุมรอบ
สู้บไ้คู่ช่า	จ้งหนี ฯ

(ลิลิตยวนพ่าย : 44-45)

3. กล่าวถึงม้าในฐานะเป็นพาหนะธรรมดา

เมื่อนั้น	มะเหลเถไ้ทูหลามาทางองก้อง
จ้งตรัสสั่งเสนาจะจารอง	ให้ผูกม้าป่าโองกะจ้งก้ง

บัคนั้น	เสนารับสั่งกะจิ้งกิ้ง
ไม่นั่งนิ่งวิ่งไปมะลิ่งตึง	มะลันตันครันถึงจึงบอกกัน
ว่าบัคนั้นมีรับสั่งมะ เทลเถ	ให้ผูกม้าป่าเปกะหงันกัน
จะเสด็จ เจริญ เตร์มะ เลตัน	ว่าแล้วชวนกันมะแลงแดง

(พระมะเทลเถเถ : 9)

4. กล่าวถึงม้าในฐานะ เป็นพี่เลี้ยงหรือ เป็นเพื่อนกับตัวละครเอก

ที่นั่งเป็นต้นด้วยอัศคร	มัน เลี่ยมสอน เสนอให้ เธอหนี
พาท้าวเทาะเหินจากธานี	ไม้นั่งรุ่งราตรีทิวากาล

ฝ่ายม้าอัศวรชดลาดเทียบ	ก็ปรายเปรียบความไปให้ประจักษ์
ด้วยทางธรรมวินัยไตรลักษณ์	หวังจะหักแห่งราคอันรุ่มรัง
ซึ่งบพิตรคิดเห็นแต่โดยชอบ	ผิกระบอบนิพนธ์แต่หันหลัง
ว่าสังจาขันตีกัตถุญง	เป็นปรมมังยอคดียังปัญญาทาน

หนึ่งลูโลกแสวงหาแต่กาเมศ	หลงกิเลสสว่างล้ำซึ่งคำสอน
รักเมียจะเสียซึ่งมารตร	ใครห่อนจะเห็นว่าเป็นชาย

(พระรถนิราศ : 42, 92-93)

5. กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับม้า

ขวัญหนึ่ง ณ หน้าผาก	คัจแบบบุราณมา
สองขวัญ ณ ออกปรา-	กฏแท้แปะรดัน
สองขวัญ ณ หัวม้า	ผิวหาจะเห็นสำคัญ
สี่ข้างก็สี่ขวัญ	หยซ่างละสองละสอง
ขวัญหนึ่ง ณ หลังม้า	คัจข้าหน้าบุลลอบอง
สิบขวัญสำคัญปอง	จิตพบก็สบประสงค์

อันสี่ตรงคี่	จรลีจะสมจำนง
วังวาง ณ ทางตรง	ก็จะถึงประหนึ่งทั้ย
	(พระนลคำฉันท์ : 155)

6. กล่าวถึงความสามารถของม้าสี่หมอก

พลปืนพลทอกออกสะพรั่ง	เสียงดังครื้นครื้นสนั่นป่า
กรูกันเข้าห้อมล้อมอาชา	หน้าไม้ไกล่สนั่นตั้ง
สี่หมอกหมุนพกชกขบ	หลีกหลบเตะถูกลูกคางบั้ง
ฮ้ายละร่าว่าม้าพันกำลัง	แก๊งเข้าไปไล่จับม้า
	(ขุนช้างขุนแผน : 418)

7. กล่าวถึงม้านิลพาทูหรือม้าอนันตสิงหาสน์ ของนนยวิก และม้าเมฆมาลา หรือม้าไวยไกรสร ของวายุเวก

เมื่อนั้น	นนยวิกวายุเวกยักเษ
รับสั่งถวายเป็นอัญชูลี	มาปราสาทมณีพรายพรรณ
ครั้นถึงจึงสั่งอสุรินทร์	ให้ผูกนิลพาทูตัวขยัน
กับไวยไกรสรชาตญกรรจ	จะไปเขตซัดต์บาดาล
บัดนั้น	ขุนพาชีชัยใจหาญ
ก็มเกล้ารับบัญชาการ	ก็วิ่งลนลานออกมา
จึงให้ผูกนิลพาทู	อันร้ายคฤทธิแรงแข็งกล้า
ทั้งไวยไกรสรอาชา	อลงการด้วยเครื่องเนาวรัตน์
	(รามเกียรติ์ ล.1 ร.1 : 1158)

8. กล่าวถึงคุณลักษณะของม้าเช็กเกอร์

...ม้าตัวนี้มีชื่อว่า "ม้าเช็กเกอร์" วันหนึ่งสามารถวิ่งได้
หนึ่งพันสี่ ไม่ว่านี่ได้เขาหรือลุยน้ำ มันจะวิ่งได้สะดวกสบาย
เสมือนวิ่งในที่ราบ ท่านลองขี่ดู จึงจะรู้ว่ามันเพิ่มความสง่า
แก่ท่านเพียงใด สิป์จึงส่งให้คนไปจูงม้ามา พอเห็นก็รู้แจ้ง
ทันทีว่า เป็นม้าดีไม่มีที่สงสัย มันทั้งสูงทั้งใหญ่ เนื้อตัวเป็น
สีแดงเพลิงทามีขนสีอ่อนปนด้วยไม้แม่สีเส้นเดียว...

(สามก๊ก ฉบับหัตถะทิ : 40-41)

วิฑูร โสภวงศ์ (2507 : 13) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า "วรรณคดีเป็น
เรื่องราวของชีวิต การที่วรรณคดีโบราณกล่าวถึงม้ามาก ก็เพราะม้าเป็นพาหนะที่
สำคัญยิ่งของมนุษย์ทั้งในยามสงบและในยามสงคราม สมัยโบราณนั้นเรามีม้าพาหนะ
นานาชนิดจนเหลือเฟือเพื่อตั้งเช่นปัจจุบัน การใช้ม้าจึงเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากม้ามี
ฝีเท้าเร็ว ว่องไว ปราดเปรียวกว่าสัตว์พาหนะชนิดอื่น ทั้งยังเป็นสัตว์ที่ฉลาด ง่าย
แก่การฝึกสอนให้ปฏิบัติตามที่คนประสงค์ ม้าฉลาดมาก ๆ นั้น มักจะสามารถหยั่งรู้
จิตใจเจ้าของหรือผู้เลี้ยงได้พอ ๆ กับที่ผู้เลี้ยงหรือเจ้าของจะรู้ใจม้าของตนเหมือนกัน
ในกรณีดังกล่าวทั้งม้าและคนก็จะรักใคร่ซึ่งกันและกันอย่างจับจิตจับใจทีเดียว"

ส่วน เสาวลักษณ์ อนันตศานต์ (2515 : 70-172) ได้กล่าวว่า ม้า
ในวรรณคดีไทยนั้น ส่วนมากจะเป็นตัวละครที่ห้ามบาทเป็นตัวจ้าวรถหรือตัวตลก
เกี่ยวข้องกับตัวพระในฐานะที่เป็นผู้รับใช้อย่างใกล้ชิด คอยป้องกันอันตราย ช่วยเหลือ
เวลาที่ได้รับความเดือดร้อน ตกเดือนเวลาที่ตัวละครสำคัญหลงผิด อาจนับได้ว่าม้า
อยู่ในฐานะเทียบเท่าพี่เลี้ยงหรือบริวารที่ดี ถ้าเป็นม้าที่ห้ามบาทในบทละครก็มักจะ
เป็นม้าวิเศษ สามารถเหาะเหินเดินอากาศ ผู้รบกับศัตรู และพูดภาษาคนได้

จากเหตุผลดังกล่าว กอปรกับการได้ศึกษาวรรณคดีไทยแล้วพบว่า ม้าใน
วรรณคดีไทยนั้น เป็นตัวละครที่มีความสำคัญทั้งในด้านบทบาทและความสัมพันธ์ที่มีต่อ

มนุษย์ ซึ่งปรากฏในวรรณคดีไทยหลายเรื่อง ดังนั้นการศึกษาเรื่องบทบาทพิเศษของม้าในวรรณคดีไทย นอกจากจะทำให้เห็นคุณค่าของวรรณคดีในฐานะเป็นเครื่องบันทึกสภาพสังคมและวัฒนธรรมแล้ว ยังทำให้ผู้สนใจศึกษาได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา รูปร่างลักษณะ บทบาท และอิทธิพลของม้าในวรรณคดีไทย ควบคู่ไปกับวิถีชีวิตของคนไทยในอดีตได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

การศึกษามหาบทพิเศษของม้าในวรรณคดีไทย มีเอกสารหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องอยู่ 2 ประเภท คือ

1. เอกสารที่เกี่ยวกับบทบาทและตัวละครในวรรณคดี
2. เอกสารที่เกี่ยวกับม้า

1. เอกสารที่เกี่ยวกับบทบาทและตัวละครในวรรณคดี

สุวรรณ เกรียงไกรเพ็ชร (2518 : 305-306) ได้กล่าวถึงการสร้างตัวละครที่เป็นมนุษย์ว่า โดยทั่วไปนิยายโรมานซ์ของตะวันตก หรือเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ของไทย มีลักษณะตรงกันอยู่ประการหนึ่งคือ การสร้างตัวละครที่เป็นมนุษย์ซึ่งมีบทบาทโดดเด่นพิสดาร แต่จะต้องมิใช่ตัวเอกของเรื่อง ถ้าเป็นตัวละครฝ่ายดีก็จะมีอำนาจพิเศษอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง อันจะมาช่วยเสริมอำนาจหรือความเก่งกล้าสามารถของตัวเอกให้เด่นขึ้น เพื่อช่วยแก้ไขอุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ ที่ตัวเอกต้องเผชิญในท้องเรื่อง ตัวละครเหล่านี้อาจปรากฏเป็นครั้งคราวเฉพาะเมื่อเกิดกรณีคับขันขึ้น ครั้นแก้ไขข้อขัดข้องสำเร็จแล้วก็หมดบทบาทไป หรืออาจปรากฏอยู่ตลอดทั้งเรื่อง โดยทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยหรือผู้ใกล้ชิดของตัวเอกในการผจญภัยต่าง ๆ หรืออาจจะมาในรูปของสัตว์พาหนะประจำตัวมากกว่าอย่างอื่น เช่น ม้าของพระรถ ม้าสีหมอกของขุนแผน เป็นต้น ส่วนตัวละครฝ่ายชั่วนั้น มักจะต้องพ่ายแพ้ในที่สุด

ลีธา พินิจกุล และ คณะ (2520 : 30-31)

ได้กล่าวว่า ตัวละคร คือ คนหรือสัตว์ที่ผู้แต่งวรรณกรรมได้วางขึ้นในงานเขียนของเขา ทั้งที่เป็นหนังสือเรื่งรมย์ บทละคร และบทกวีนิพนธ์ ตัวละครเหล่านี้จะสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง ฉาก และจุดมุ่งหมายของผู้แต่งวรรณกรรม บางครั้งตัวละครก็จะเหมือนชีวิตจริง เหมือนผู้ที่กำลังอ่านวรรณกรรมนั้น ๆ อยู่ บางครั้งก็เหลือเชื่อหรือเป็นไปได้ หรือเป็นผู้ที่หาได้ยาก บางครั้งตัวละครก็อาจจะเป็นเทพบุตร เทพธิดา ฝวีญญาณ ทั้งนี้ก็สุดแท้แต่ผู้แต่งจะวางไปตามมโนภาพตามที่ตั้งจุดมุ่งหมายไว้

สมพร มั่นตะสูตร (2525 : 139) ได้กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของตัวละครไว้ว่า ตัวละครซึ่งมีบทบาทมากและเด่นตลอดทั้งเรื่องเราเรียกว่า ตัวละครเอก ตัวละครที่มีความสำคัญน้อยกว่าและมีบทบาทน้อยกว่า เรียกว่า ตัวประกอบ ตัวประกอบมีเพื่อให้เนื้อเรื่องดำเนินไปได้ และมีความสำคัญต่อการดำเนินเรื่องมากทีเดียวคือ อาจช่วยให้เรื่องสนุกสนาน หรืออาจเสริมให้บทบาทตัวเอกเด่นขึ้น

ธวัช บุณโณทก (2527 : 94) ได้กล่าวถึงการสร้างตัวละครว่า นวนิยายหรือนิทานสมัยแรก ๆ นิยมสร้างตัวละครที่เป็นแบบ Idealism คือ ผู้เขียนมักจะสร้างตัวละครจากบุคคลที่มีฐานะสูงส่งในสังคม เช่น ผู้ดี เศรษฐี รวมถึงเชื้อพระวงศ์หรือกษัตริย์ ต่อมาภายหลังนิยมสร้างตัวละครที่เป็นแบบ Realism คือ สำมัญชนที่ปรากฏในสภาพชีวิตจริง ๆ ของสังคม ตัวละครเอกและตัวร้าย บางครั้งก็มีบทบาทสำคัญเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นการสร้างตัวละครที่มีบทบาทแบบสมจริงตามฐานะทางสังคมแห่งตัวละครนั้น ๆ

วัลยา วิวัฒน์ศร (2532 : 91) ได้กล่าวว่า ในนวนิยายมีการแบ่งตัวละครออกเป็น 3 ประเภท ประเภทแรกได้แก่ ตัวละครสำคัญ คือ กลุ่มตัวเอก (Heros) หรือกลุ่มตัวสำคัญ (Protagonistes) ประเภทที่ 2 ตัวละครที่มีความสำคัญรองลงมาหรือที่ปรากฏในบางตอน ซึ่งจะมีบทบาทที่ไม่เด่น หรือมีบทบาทในบางเวลา และประเภทที่ 3 คือ ตัวละครไร้ความสำคัญทำนอง "ลิวลิว" (Comparse) บทบาทของพวกนี้จะมีน้อยที่สุด

2. เอกสารที่เกี่ยวกับผ้า

เอกสารที่เกี่ยวกับผ้ามีอยู่ 2 ประเภทด้วยกัน คือ

2.1 เอกสารที่เกี่ยวกับผ้าโดยทั่ว ๆ ไป

2.2 เอกสารที่เกี่ยวกับผ้าในวรรณคดี

2.1 เอกสารที่เกี่ยวกับผ้าทั่ว ๆ ไป

กรมศิลปากร (2508) ได้รวบรวมตำราผ้าของเก่าและตำรา
ผ้าคำโคลง พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานบำเพ็ญกุศลศตมวารศพ พระยาประติพัทธ์ภูบาล
(คอ ยู่เหล ฅ ระนอง) วันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2508 มีเนื้อหาว่าด้วยลักษณะ
ผ้าต่าง ๆ วิธีซับริ้วผ้า ตำรายาผ้า การสังเกตอายุผ้า การฝีกผ้า และความเชื่อที่
เกี่ยวกับผ้า

กาญจนาภรณ์ (2514 : 95-96) ได้รวบรวมสำนวนไทย
และมีสำนวนที่เกี่ยวกับผ้ารวมอยู่ด้วย เช่น ผ้าดีดกะโหลก ผ้ามีด เป็นต้น

ธรรมจักร (2515 : 209) ได้เล่าเรื่องพระเจ้า 130 ซาติ
โดยกล่าวถึงผ้าในนิทาน ได้แก่ ผ้าอาชัญญะ และผ้าอาชาไนย พบว่าผ้าทั้งสองตัวนี้มี
ความเมตตาการุณาต่อสัตว์โลกด้วยกัน

เสฐียรโกเศศ (2515 : 95-120) ได้ศึกษาเรื่องผ้า โดย
กล่าวถึงมนุษย์กับการใช้ผ้าในยุคแรก ๆ ที่มาและลักษณะของผ้าอาหรับ ชนชาติที่ฝีกผ้า
ให้เชื่อง ความเปลี่ยนแปลงในด้านรูปร่างของผ้า การใช้ผ้าให้เป็นประโยชน์ พันธุ์ผ้า
และลักษณะนิสัยของผ้าโดยทั่วไป

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (2516 : 117)
ทรงกล่าวถึงผ้าในพิธีอัสวเมธ ไว้ในหนังสือ บ่อเกิดแห่งรามเกียรติ์ ว่า พิธีอัสวเมธ
คือการบูชาด้วยผ้า อันเป็นพิธีสำคัญสำหรับล้างบาปนั่นเอง

ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช และมูลนิธิ
โตโยต้าแห่งประเทศไทย (2527 : 12-13) ได้กล่าวถึงความเชื่อที่เกี่ยวกับผ้า

ในลักษณะคำทำนายโชคชะตาราศีชื่อโชคม้าว่า เศษ 5 อยู่ที่ปากม้า ฟันงจะเบียด
เป็นกันเอง วิวสวยจะหาย เกิดโทษเพราะมีเสนียด เศษ 6 อยู่ในกระโຈມ้า
จะมีลาภ เศษ 7 อยู่หางม้า จะเจ็บไข้ได้ป่วย ฟันงพวกฟองจะปองร้ายแก่ตน
เป็นต้น

พระสังฆธรรมโฆษเระ (2528 : 92) ได้กล่าวถึงความเชื่อ
ที่เกี่ยวกับม้าว่า ที่ภูหาแก้วมณี แห่งภูเขาศรีนครภูมิ มีฝูงพญาม้า ชื่อ ทิวลาหก มี
กายสีขาว มีขนหางยาวสลวย มีศีรษะดำเหมือนศีรษะกา สมบูรณ์ด้วยอวัยวะทุก
ประการ ควรเป็นม้าพาหนะพระที่นั่งขององค์จักรพรรดิ ครองความเป็นราชามีอิศราธิปไตย
ของฝูงม้าอาชาไนยและสินธพ ตลอดถึงม้าสามัญทุกหมู่เหล่า

วิจิต วัฒนกุล (2529 : 344) ได้กล่าวถึงวิธีสังเกตม้าดี
ไว้ประการหนึ่งคือ เป็นม้ารูปร่างประเปรี้ยว ลักษณะต้องตามตำราพิชัยสงคราม
และที่สำคัญคือ เมื่อเอามือลูบหลัง ม้านั้นจะไม่อ่อนหลังทรุดคุดงม้าหัว ๆ ไป

พลุหลวง (2530 : 1-69) ได้กล่าวถึงเทพเจ้ากับม้าไว้ใน
หนังสือ เทวโลก ว่า เทพเจ้าที่ใช้ม้าเป็นพาหนะ ได้แก่ พระอาทิตย์ พระจันทร์
พระราหู และพระเกตุ เป็นต้น

ส.พลายน้อย (2532 : 176-181) ได้กล่าวถึงประวัติ
ความเป็นมาของม้า ตระกูลของม้า สาเหตุที่ม้าเหาะได้และไม่ได้ และสัตว์หิมพานต์
ที่มีตัวเป็นม้า เช่น โศเทพธัสสร เหมราชัสสร งามไส คุรงค์บัณฉิน คุรงค์ไกรสร
สินธพภูษร สินธพหัตถี อัศรวินค และ อัศรเหรา เป็นต้น

บุญส่ง เลชะกุล และ จารุจินต์ นกัตะภัก (2533 : 5)
ได้ศึกษาเรื่องสัตว์กับ และได้กล่าวถึงม้าว่า หังม้าป่าม้าบ้านที่ยังเหลืออยู่ในปัจจุบัน
นี้เดิมเป็นม้าป่า อาศัยอยู่บริเวณทุ่งหญ้าทางทิศเหนือและทิศใต้ของภูเขาอัลไตในใจกลาง
ทวีปเอเชีย ส่วนใหญ่อยู่ในมองโกเลียตอนในและแถบมณฑลซินเกียง สายเลือดของ
ม้าป่าเหล่านี้ต่อมากระจายไปทางอิหร่าน เอเชียไมเนอร์ ม้ามีสายเลือดดีขึ้นนี้เรียก
กันง่าย ๆ ว่า ม้าอาหรับ ซึ่งต่อมาก็ผสมพันธุ์ให้วิ่งได้ความเร็วมากขึ้น ในประเทศ
ต่าง ๆ ในยุโรปนั่นเอง

ทองใบ หงส์เวียงจันทร์ (2534 : 38) ได้กล่าวถึงความเชื่อที่เกี่ยวกับม้าไว้ในหนังสือ นอสตราตามุส ภาคชีวิติ ว่า ปี ค.ศ. 1554 ในประเทศฝรั่งเศส มีม้าที่ตกจากอวกาศมี 2 ตัว นอสตราตามุส ทำนายว่า จะเกิดปัญหาแตกแยกครั้งร้ายแรงในประเทศฝรั่งเศสในอนาคต

พลุลวง (2534 : 46-225) ได้พยากรณ์ความฝันที่เกี่ยวกับม้าไว้มากมาย เช่น ถ้าฝันเห็นคอกม้า จะได้ผู้ร่วมงานที่ดีและนำผลดีมาให้ ถ้าฝันเห็นจิ้งก่อกิ้งมีมาด้วยความเร็วสูง ทายว่าเธอจะได้รับการทาบทามให้แต่งงาน ถ้าฝันเห็นม้าสีขาว จะให้ผลดีทุกอย่างโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการติดต่อคบหาสมาคมกับผู้อื่น ถ้าฝันเห็นม้าสีแสดหรือสีแดง ให้ระวังจะเกิดการทะเลาะวิวาทหรือการสูญเสียเพื่อน เป็นต้น

2.2 เอกสารที่เกี่ยวกับม้าในวรรณคดี

ประจักษ์ ประภาพิทยากร (2508 : 303-304)

ได้กล่าวถึงม้าสีหมอกโดยกล่าวถึง วันเกิด พันธุ์พ่อแม่ จำนวนเงินที่ข้อมา ตลอดจนถึงบทบาทของม้าสีหมอกในฐานะเป็นม้าประจำตัวของขุนแผน

ก. เปรมกมล (2510 : 25-26) ได้ศึกษาสัตว์

ในวรรณคดีโดยกล่าวถึงม้าในวรรณคดี ได้แก่ ม้าสีหมอกจากเรื่อง ขุนช้างขุนแผน ม้ามณีจากเรื่อง สุธนาคำฉันท์ ม้ามังกรจากเรื่อง พระอภัยมณี ฯลฯ

พระสารประเสริฐ (2510 : 79) ได้กล่าวถึงม้าสำคัญใน รามเกียรติ์ว่า มีอยู่ 13 ตัว ได้แก่ 1. ม้าอุบการ 2. ม้านิลพาหุ 3. ม้านิลพาหุหรือนันตสิงหาสน์ 4. ม้าของวิรุณมุข 5. ม้าของพญาทูษณ์ 6. ม้าของทศกิริวัน 7. ม้าของทศกิริธ 8. ม้าเมฆมาลา 9. ม้าของทศพิณ 10. ม้าของพระมงกุฎ 11. ม้าของพระลบ 12. ม้าของมารกบิล 13. ม้าพลาหก

ศรีปราชญ์ (2513 : 61) ได้กล่าวถึงม้ามณีจาก จาก
สุนุชาคกและสุนุคำฉันท ไว้ในโคลงกำสรวลศรีปราชญ์ ว่า

ผยองม้ามณีจากเกื้อ	ฤทธิ์ ก็ดี
สองสูสองเสวยอริย์	แทนไ้
เพรงหินอุบัติพริต	พระโสม
ซอนชาคสองห้วยไ้	จากจयर ฯ

(โคลงกำสรวลศรีปราชญ์ : 61)

นายหรีด เรื่องฤทธิ์ (2514 : 85-94) ได้กล่าวถึงม้า
 วลาหก ซึ่งเป็นพาหนะของพระพวย เทวดาเจ้าลม สีกายขาวทรงม้าวลาหก ใน
 พระเวทเรียกชื่อพระพวยว่า "วาตา" ชอบทรงรถแก้วเทียมด้วยม้าสีม่วงแดง 1 คู่
 บางครั้งก็ทรงรถร่วมกับพระอินทร์ซึ่งเป็นสหายกัน

สุธิวังศ์ พงศ์ไพบุลย์ (2515 : 130) ได้กล่าวถึงม้ากัณฐกะ
 ในตำนานรูปร่างลักษณะ บทบาท และเรื่องราวในอนาคตกาลของม้ากัณฐกะ

ชวน เพชรแก้ว (2522 : บทนำ) ได้กล่าวถึงการสร้าง
 ตัวละครในเรื่องพระรถเมรีว่า ผู้แต่งสร้างตัวละครได้เด่นชัดและมีหลายลักษณะ
 โดยเฉพาะม้าในเรื่องนี้จัดได้ว่าเป็นตัวแทนของบ่าวผู้ซื่อสัตย์

นิตดา หงษ์วิวัฒน์ (2525 : 34-40) ได้รวบรวมเรื่องราว
 บนจิตรกรรมฝาผนังของวัดต่าง ๆ พบว่า ที่ฝาผนังวัดทองธรรมชาติ เขตคลองสาน
 กรุงเทพมหานคร และวัดคุลีธาราม แขวงบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร มีภาพ
 พุทธประวัติ ตอนเจ้าชายสิทธัตถะทรงม้ากัณฐกะออกมหาภิเนษกรมณ์ มีพระพรหม
 พระอินทร์ และทวยเทพตามเสด็จ

คณะสงฆ์วัดสุทัศน์เทพวราราม (2526 : 68-71) ได้รวบรวม
 เรื่องราวและภาพเกี่ยวกับวรรณคดีไทยซึ่งปรากฏที่บานประตูและหน้าต่างของพระอุโบสถ
 วัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร พบว่าที่หน้าต่างบานที่ 11 (ทางขวา) มีรูป

พระรถเสนกำลังทรงม้าเหาะหนีนางเมรี ธิดาของนางยักษ์สุนันทา (บางฉบับว่า สันธมาร สมนตรา สารตรา) ด้วยความอาลัยอาวรณ์เป็นที่สุด

นายตำรา ณ เมืองใต้ (2531 : 69) ได้กล่าวถึงความซื่อสัตย์ของม้าเช็กเขาว่า เมื่อกวนอูตายแล้ว ม้าของกวนอูก็ไม่ยอมกินหญ้ากินน้ำ และตายตามเจ้าของไปในไม่ช้า ไม่ยอมให้หลังของมันสัมผัสกับผู้อื่นนอกจากนายของมัน

คึกฤทธิ์ ปราโมช (2532 : 162-163) ได้กล่าวถึงม้าเทศและม้าม้าซึ่งปรากฏในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนว่า ม้าเทศที่กล่าวถึงในกลอนเสภานั้นจะต้องเป็นม้าจากประเทศอิหร่าน ซึ่งถือกันว่าเป็นประเทศที่มีม้าพันธุ์ดีโดยมีต้องสงสัยส่วนที่ว่าม้าม้าเป็นพ่อของม้าสีหมอกนั้น ฟังดูแล้วก็ไม่ประหลาดใจ เพราะคนไทยในยุคนั้นยังอ่อนในวิชาสัตวศาสตร์ ยังเชื่อถือกันจริง ๆ ว่าม้าม้านี้ทั้งม้าบกและม้าม้า

เชี่ย ชูจิ่ง (2532 : 24-28) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของม้าเช็กเขาซึ่งเป็นพาหนะคู่ศึกของลิโป้ และเป็นของกำนัลอย่างเดียวกับที่กวนอูมีความยินดีและเต็มใจที่จะรับมอบจากโจโฉ

ยาขอบ (2532 : 52-54) ได้กล่าวถึงม้าเช็กเขาว่าด้านรูปร่างลักษณะ ความสามารถ และบทบาทของม้าเช็กเขาในฐานะเป็นพาหนะคู่ศึกของลิโป้

จากเอกสารและงานวิจัยดังกล่าว ย่อมแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของม้าในวรรณคดี ซึ่งควรแก่การศึกษาให้ลึกซึ้งกว้างขวางยิ่งขึ้น ผู้วิจัยหวังว่าเอกสารและงานวิจัยเหล่านี้คือปัจจัยพื้นฐานที่จะช่วยเพิ่มความรู้ ความคิด และเป็นแนวทางในการศึกษาบทบาทพิเศษของม้าในวรรณคดีไทยให้บรรลุเป้าหมายต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและรูปร่างลักษณะของม้าในวรรณคดีไทย
2. เพื่อศึกษาบทบาทพิเศษของม้าในวรรณคดีไทย
3. เพื่อศึกษาอิทธิพลของม้าในวรรณคดีไทยที่มีต่อวรรณกรรม และวิถีชีวิต

ในสังคมไทย

ความสำคัญและประโยชน์ของการศึกษาค้นคว้า

1. ทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาและรูปร่างลักษณะของม้า

ในวรรณคดีไทย

2. ทำให้ทราบถึงบทบาทพิเศษของม้าในวรรณคดีไทย
3. ทำให้ทราบถึงอิทธิพลของม้าในวรรณคดีไทยที่มีต่อวรรณกรรม และ

วิถีชีวิตในสังคมไทย

4. เป็นแนวทางในการศึกษาวรรณคดีไทยในแง่อื่น ๆ ต่อไป

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

ม้าในวรรณคดีที่จะนำมาศึกษาค้นคว้าในงานวิจัยนี้ จะคัดเลือกเฉพาะม้าที่ปรากฏชื่อ และมีบทบาทพิเศษในวรรณคดีไทย ได้แก่

1. ม้าสีหมอก จากเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน
2. ม้านิลมังกร จากเรื่องพระอภัยมณี
3. ม้าเช็กแฮร์ จากเรื่องสามก๊ก
4. ม้ามณีจาก จากเรื่องสุญญาคำฉันท์
5. ม้ากัณฐกะ จากเรื่องพระปฐมสมโพธิกถา
6. ม้านิลพายุและม้าอนันตสิงหาสน์ จากเรื่องรามเกียรติ์

นิยามศัพท์เฉพาะ

บทบาทพิเศษ หมายถึง พฤติกรรมที่นอกเหนือหน้าที่โดยทั่วไป

บทบาทพิเศษของม้าในวรรณคดีไทย หมายถึง พฤติกรรมที่นอกเหนือหน้าที่โดยทั่วไปของม้าที่ปรากฏในวรรณคดีไทย

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการศึกษเชิงวิเคราะห์ และเสนอผลการศึกษาออกมาในรูปการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยมีขั้นตอนในการศึกษาดังนี้

1. ชั้นรวบรวมข้อมูล

1.1 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับม้า ตลอดจนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อประมวลความรู้ ความคิด อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้

1.2 ศึกษาวรรณคดีเกี่ยวกับม้าอย่างละเอียด เพื่อเก็บข้อมูลใช้ในการวิเคราะห์ต่อไป

2. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่รวบรวมได้ในชั้นที่ 1 มาวิเคราะห์ตามหัวข้อในวัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้า

3. ชั้นสรุปและอภิปรายผล

เสนอรายงานผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์ ดังนี้คือ

3.1 นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลมาสรุป

3.2 นำผลที่สรุปได้มาอภิปรายผล แสดงความคิดเห็น และให้

ข้อเสนอแนะ